

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีเอกราช มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของประเทศ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรีได้สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 8 2540 - 2544 : 1 - 5) ไว้ตอนหนึ่งว่า " สังคมไทยเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์นำภาคภูมิใจ เป็นสังคมที่เปิดกว้าง ยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอก และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืน เป็นสังคมที่มีความสงบ สันติ อบอุ่น และเอื้ออาทรต่อกัน ปราศจากความขัดแย้งอย่างรุนแรง มีความยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลและทางสายกลาง มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน สืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลากหลายนานัปการ ในการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง ยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างความผาสุกในทุกทางให้แก่ประชาชนชาวไทยอย่างต่อเนื่อง สมดังพระปฐมบรมราชโองการว่า " เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม " โดยได้ทรงคิดค้นกระบวนการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และแต่ละกลุ่มเป้าหมาย บนรากฐานของการเรียนรู้การพึ่งตนเอง การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้พื้นฐานของความเป็นไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) เป็นก้าวแรกของการนำวิธีการใหม่ในการพัฒนาประเทศมาใช้ เพื่อจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคม บรรลุถึงสถานะอันพึงปรารถนาของคนไทยทั้งชาติในอนาคต เป็นแผนซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยทุกสาขาอาชีพทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการฝึกกำลังร่วมกันมุ่งไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาที่พึงประสงค์ในอนาคต คือ " เศรษฐกิจดี สังคม ไม่มีปัญหา การพัฒนายั่งยืน " ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความผาสุกแก่ประชาชนทั่วไปโดยถ้วนหน้า

สมเด็จพระราชปณิธาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังกล่าวข้างต้น

การพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจ และความมั่นคงของสังคมไทยในอนาคต คือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพ และสมรรถนะของคนไทยให้สามารถมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด ดังนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิม ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นจุดเน้นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง

ทางด้านสังคม คนไทยจะมีโอกาสในการเลือกรับข่าวสาร ที่หลากหลายตามรสนิยมของแต่ละคน สามารถที่จะรับข้อมูลข่าวสารรอบโลก ภายในบ้านของตนเอง หรือในที่ทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ ในขณะที่เดียวกันการเติบโตของภาคธุรกิจ และอำนาจของข่าวสารที่เผยแพร่ เข้าถึงบุคคลโดยตรง ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมมีพลังในการต่อรองที่ดีขึ้น และมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เกิดแรงกดดันให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้าม กระแสวัฒนธรรม และข้อมูล ข่าวสารที่ขาดการกลั่นกรอง ไหลผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ธุรกิจบันเทิง โฆษณา ฯลฯ ก่อให้เกิดวัตถุนิยม และบริโภคนิยม ตลอดจนความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ในหมู่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งการครอบงำทางวัฒนธรรม "

การสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เป้าหมายที่สำคัญคือ การทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจำแนกประเภทของการสื่อสารได้ 5 ประเภท (เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ 2530 : 18 - 22) ดังนี้

1. การสื่อสารภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Communication)
2. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)
3. การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large group Communication)
4. การสื่อสารในองค์การ (Organizational Communication)
5. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

สื่อที่นิยมใช้ในการประชาสัมพันธ์ จำแนกได้ 6 ประเภท ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ สื่อโทรทัศน์ สื่อกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ และสื่อโทรคมนาคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535 : 462-468)

การเคหะแห่งชาติ เป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2516 มีบทบาทหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ พัฒนาที่อยู่อาศัยและแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนทั่วไป งานหลักของการเคหะแห่งชาติ คือ การก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบต่าง ๆ ให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อย และรายได้ปานกลาง ได้เช่าและเช่าซื้อ เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มที่อาจถูกละเลยจากสังคม นับตั้งแต่การก่อตั้งการเคหะแห่งชาติเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2540) รวม 24 ปี การเคหะแห่งชาติได้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยและปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 150,971 หน่วย โดยก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาครวม 79,129 หน่วย และปรับปรุงชุมชนแออัดรวม 71,242 หน่วย มีชุมชนทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น 43 ชุมชน ภายในเคหะชุมชนมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานต่อการอยู่อาศัย เช่น ประปา ไฟฟ้า การรักษาความสะอาดขยะมูลฝอย การดูแลความปลอดภัย และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการอยู่อาศัยในชุมชน โดยถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของการเคหะแห่งชาติ และเป็นบริการหลังการขายด้วย โดยมีสำนักงานเคหะชุมชน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการต่าง ๆ เช่น รับชำระค่าเช่า-เช่าซื้อ ค่าน้ำประปา ดูแลซ่อมแซม พัฒนาทนุบำรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน จัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคี และการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่างๆในชุมชน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมดูแลรักษาชุมชน ระหว่างผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ รวมทั้งหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้มีความสุข ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (รายงานประจำปี การเคหะแห่งชาติ, 2539 : 5)

การที่จะทำให้ผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนบรรลุเป้าหมาย ของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยกันดูแลและพัฒนาชุมชนของตนเองได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญ คือ การสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน การให้ข้อมูลข่าวสารที่ดีและเหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยโดยคำนึงถึงผู้อยู่อาศัย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายผู้รับข่าวสารเป็นหลัก ถ้าผู้รับข่าวสารได้รับข่าวสารที่มีคุณภาพ ในเวลาที่เหมาะสม และให้ความสนใจในข่าวสารที่ได้รับแล้วจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา การเคหะแห่งชาติใช้การสื่อสารโดยผ่านสื่อหลายรูปแบบผสมผสานกัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่

- โบปลิว/จดหมายเชิญ
- ประกาศติดบอร์ดข่าวสารในชุมชน/ในสำนักงาน
- สารวาระพิเศษ
- วารสาร “เพื่อนบ้าน”
- โปสเตอร์/ป้ายผ้า
- เสียงตามสายในชุมชน
- รถกระจายเสียงในชุมชน

2. สื่อบุคคล ได้แก่

- เจ้าหน้าที่ของการเคหะแห่งชาติ
- คณะกรรมการชุมชน
- ผู้นำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ
- เพื่อนบ้าน
- สมาชิกในครอบครัว

ผลการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ในแต่ละโครงการที่ผ่านมาของ การเคหะแห่งชาติ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนเท่าที่ควร มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนน้อย ปัจจัยที่สำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์เป็นจำนวนน้อยดังกล่าว เป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนมีการเปิดรับสื่อจากสื่อต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด และมีความสนใจสื่อต่าง ๆ ที่ได้รับหรือไม่เพียงใด รวมทั้งการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ต่าง ๆ ของการเคหะแห่งชาติมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการผลิตสื่อต่าง ๆ ให้มีคุณภาพเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และเป็นประโยชน์ต่อการจัดสรรงบประมาณสำหรับการผลิตสื่อได้อย่างถูกต้องและคุ้มค่าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการเปิดรับสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร การเปิดรับสื่อ ความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ

ปัญหำนำในการวิจัย

1. ผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติเปิดรับสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติมากน้อยเพียงใด
2. ผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติมีความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติมากน้อยเพียงใด
3. ผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติมากน้อยเพียงใด
4. ลักษณะทางประชากร การเปิดรับสื่อ ความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย ในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติมีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร

สมมติฐานของการวิจัย

- สมมติฐานที่ 1 การเปิดรับสื่อ ความสนใจสื่อ และการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ แตกต่างกันตามลักษณะทางประชากรของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ
- สมมติฐานที่ 2 การเปิดรับสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย ในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ
- สมมติฐานที่ 3 ความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย ในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสื่อเฉพาะที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ คือสื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล เท่านั้น
2. ชุมชนของการเคหะแห่งชาติที่จะศึกษาในครั้งนี้ คือเคหะชุมชนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งประเภทเช่าและเช่าซื้อ มิได้รวมชุมชนแออัด ซึ่งได้แก่ ชุมชนดินแดง 2, ชุมชนคลองเตย, ชุมชนห้วยขวาง, ชุมชนร่มเกล้า, ชุมชนคลองจั่น และชุมชนทุ่งสองห้อง ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนที่อยู่อาศัยระหว่าง 1,500-5,800 หน่วย
3. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการเปิดรับสื่อ ความสนใจสื่อที่ใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น จึงไม่สามารถนำผลการวิจัยไปสรุปอ้างอิงกับเคหะชุมชนในส่วนภูมิภาคได้

นิยามศัพท์

การเคหะแห่งชาติ หมายถึง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนา และจัดสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนผู้มีรายได้น้อย และรายได้ปานกลาง รวมทั้งมีหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนแออัดให้ดียิ่งขึ้น

ชุมชน หมายถึง โครงการที่การเคหะแห่งชาติจัดสร้างขึ้นในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นบริเวณที่ประชาชนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกัน ตั้งแต่ 100 ครัวเรือนขึ้นไป

เคหะชุมชน หมายถึง อาคารที่อยู่อาศัยที่การเคหะแห่งชาติก่อสร้างขึ้น สำหรับให้ประชาชนทั่วไปได้เช่า-เช่าซื้อตามโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของรัฐบาล โดยที่อยู่อาศัยดังกล่าวจะมีจำนวนตั้งแต่ 1,000-5,000 หน่วย ในแต่ละโครงการ และมีประชาชนเข้าพักอาศัยจำนวน 1,000-5,000 ครัวเรือน

ผู้อยู่อาศัย หมายถึง ประชาชนที่เป็นลูกค้ำของการเคหะแห่งชาติ ทั้งประเภทเช่าและเช่าซื้อ โครงการที่การเคหะแห่งชาติจัดสร้างขึ้น

ลักษณะของประชากร หมายถึง องค์ประกอบทางด้าน เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ประเภทของที่อยู่อาศัย และตำแหน่งในชุมชนของผู้อยู่อาศัย ในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ

การเปิดรับสื่อ หมายถึง การติดต่อสื่อสารโดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่ให้ข่าวสาร ที่ใช้ใน งานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ คือ สื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคลซึ่งผู้รับสื่อแต่ละคนมีการเปิดรับ มีความสนใจและมีการตอบสนองต่อสื่อแต่ละชนิดแตกต่างกัน

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง ชนิดของสื่อที่ให้ข่าวสารได้แก่ สิ่งพิมพ์และเอกสารต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้น โดยการเคหะแห่งชาติ เพื่อเสนอข่าวสารข้อมูลให้กับประชาชนที่อยู่อาศัยในเคหะชุมชนได้ทราบได้แก่ใบปลิว, จดหมายเชิญ, ประกาศ, สารวาระพิเศษ, วารสาร “เพื่อนบ้าน”, โปสเตอร์และป้ายผ้า, เสียงตามสายในชุมชน, รถกระจายเสียง ในชุมชน

สื่อบุคคล หมายถึง เจ้าหน้าที่ของการเคหะแห่งชาติ, คณะกรรมการเคหะชุมชน, ผู้นำกลุ่ม, ผู้นำชมรมต่างๆ, เพื่อนบ้าน และสมาชิกในครอบครัวของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ

ความสนใจสื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสื่อที่ได้พบเห็น ได้ยินได้ฟังในเคหะชุมชน ในการเลือกเปิดรับสื่อ นั้น คนจะมีพฤติกรรมเลือกสนใจสื่อที่แตกต่างกัน โดยจะเลือกเปิดรับสื่อและสนใจสื่อที่ตนมีความสะดวกที่สุด เช่น ความพร้อม เวลา ค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อสื่อแต่ละชนิด เป็นต้น

งานชุมชนสัมพันธ์ หมายถึง โครงการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนของการเคหะแห่งชาติ กับการเคหะแห่งชาติ โครงการดังกล่าวจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันสงกรานต์ กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมทำกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ตามความสมัครใจของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงสื่อชนิดต่าง ๆ ของการเคหะแห่งชาติให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการเผยแพร่ยิ่งขึ้น
2. ผลการวิจัยจะทำให้ทราบว่าสื่อชนิดใดที่เหมาะสมที่สุด สำหรับใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของการเคหะแห่งชาติ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการจัดสรรงบประมาณสำหรับสื่อประเภทนั้น ๆ ให้มากขึ้น
3. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับการวางแผน และจัดทำโครงการชุมชนสัมพันธ์ในเคหะชุมชนอื่น ๆ ของการเคหะแห่งชาติต่อไป